

TÜRK

2020, Yıl/Year: 8, Sayı/Issue: 20, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 06.02.2020

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 12.03.2020

Sayfa / Page: 217-233

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK906>

Yazar / Writer:

 Dr. Sagıp ATLI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü Halk Bilimi Ana Bilim Dalı
sagipatli@hotmail.com

KASTAMONU-TAŞKÖPRÜ YÖRESİ GELİN ALMA GELENEĞİ VE “HAKÇI TÜRKÜSÜ”

Öz

Geleneğin aktarılmasında sözlü kültür ürünleri ve ritüeller önemli bir yere sahiptir. Hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evlenme törenleri hem sözlü kültür ürünlerini hem de ritüelleri içerir. Evlenme törenleri, belirli ortak uygulamaların dışında yöreden yöreye farklılık gösteren birtakım geleneksel ve modern uygulamalarla icra edilmektedir. Bu törenlerdeki bazı uygulamalar zamanın getirdiği yeniliklere bağlı olarak unutulmuş, güncellenmiş ya da değişmiştir.

Bu çalışmada Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evlenme törenlerinin bir bölümünü oluşturan “gelin alma geleneği” ve geçmiş dönemlerde bu gelenek içerisinde icra edilen “hakçı türküsü” ele alınmıştır. Gelin alma geleneğinin ayrı olarak değerlendirilmesinde bu geleneğin evlenme törenlerinde ayrı bir yere sahip olması, günümüzde önemli bir değişime uğraması ve tören içerisinde icra edilen ancak günümüzde icrası gerçekleşmeyen hakçı türküsünü ihtiva etmesi etkili olmuştur. Çalışmanın giriş kısmında araştırma alanı ve derleme çalışması hakkında bilgi verdikten sonra gelin alma geleneği ve hakçı türküsü üzerinde durulmuştur. Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde 2014-2019 yılları arasında farklı zamanlarda yapılan alan araştırmasından ve yazılı kaynaklardan elde edilen verilerden hareketle gelin alma geleneğinin evlenme

törenlerindeki yeri ve icrası incelendikten sonra güncel durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ardından gelin alma geleneği içerisinde icra edilen hakçı türküleri; “adlandırma, yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, muhteva, işlev” başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Taşköprü, evlenme, gelin alma geleneği, hakçı türküsü.

KASTAMONU-TASKOPRU REGION WIVING TRADITION AND “HAKCI FOLKSONG”

Abstract

Verbal culture products and rituals have an important place on tradition to pass down. Wedding ceremonies being one of the transitional periods include both verbal culture products and rituals. Out of certain common implementation, wedding ceremonies occur with traditional and modern implementations that change from region to region. Some implementations in wedding ceremonies are forgotten, updated, or change depending innovations that have shown up newly and with yields of time.

In this work, wiving which is one of the transitional periods, comprising one part of wedding ceremonies in Taskopru/Kastamonu, and “hakçı folksong” that ocured in this tradition in past times are mentioned. This tradition’s changing at the present, having a space apart on wedding ceremonies, comprising singing “hakçı folksong” that are performed in the wedding and not being performed anymore nowadays had influence on wiving’s being mentioned separately in wedding ceremony. In the introduction of work, after giving a common information about research area and compilation, “hakçı folksong” and wiving that are compiled are mentioned. After wiving tradition’s performing and place on wedding ceremonies were analyzed, information about current position at the present day was given with reference to datas from written sources that have been compiled at the research that is conducted at Taskopru/Kastamonu at different times between 2014-2019. Then, “hakçı folksongs” that are performed in wiving tradition were analyzed under the title of “naming, creation, passing down, shape and construction, content and function.”

Keywords: Kastamonu, Taskopru, wiving tradition, wedding, hakçı folksong.

Giriş

Gelenek, “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı.” (Ekici 2007: 20) şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere geleneğin aktarılmasında yazılı, sözlü, maddî kültür ürünleri ve ritüeller gibi birçok etken önemli bir yere sahiptir.

İnsan hayatında önemli bir adım olup evrensel olarak kabul edilmiş toplumsal kurumların başında evlilik gelmektedir (Erdentuğ 1970: 231). Hayatın geçiş dönemlerinden biri olan evlenme törenleri hem sözlü kültür ürünlerini hem de ritüelleri bünyesinde barındırmaktadır. Toplumsal yapının muhafaza edilmesinde, birlik ve beraberliğin sağlanmasında en önemli ve belirleyici yapı taşlarından biri olan aile kurumunun meydana gelmesindeki ilk aşama kabul edilen evlenme törenleri (Eker 2000: 93), kendine özgü birtakım uygulama ve pratikler eşliğinde icra edilmektedir. Evliliğin aile içinde ya da kişiler arasında görüşülmeye başlanmasından düğün sonrasına kadar, buna düğün sonrası da dahil, geçen süreç içerisinde geleneksel birçok uygulama yapılmaktadır. Hatta toplumdaki ortak kabul olan “Böreğini ne zaman yiyeceğiz?”, “Evlenme vaktin geldi.”, “Çoluk çocuğa karışma vaktin geldi de geçiyor bile.”, “Sen bu çocuğu neden evlendirmiyorsun?” gibi başta anne ve babaya, sonra da bekâr olan kişiye karşı ortaya konulan tavırlar evliliğin toplum tarafından önemsendiğini göstermesi açısından önemlidir.

Belirli ortak uygulamaların dışında yöreden yöreye farklılık gösteren birtakım geleneksel ve modern uygulamalarla evlenme törenleri icra edilmektedir. Modern yaşamda evlilik bazen basit bir düğün töreniyle âdeta geçiştirilirken küçük yerleşim birimlerinde ya da kırsalda birçok anlamlar taşıyan ritüellerle çiftlerin bir araya gelmesi sağlanır. İşte bu ritüellerin ve törenlerin anlamları -çözümlemesi zor da olsa- önem arz etmektedir. Kırsalda görülen evlilikler birçok ritüel ve seremoniyle örülü olup karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ritüeller çeşitli din ve inanış katmanıyla birbirine geçtiğinden dolayı onları ayırt etmek oldukça zordur (Koç 2016: 260-261).

Evlenme törenleri içerisindeki bazı ritüel ve uygulamalar zamanın getirilerine ve ortaya çıkan yeniliklere bağlı olarak değişmekte, güncellenmekte ya da unutulmaktadır (Ekici 2008: 33-38). Bu yazıda da Kastamonu Taşköprü yöresindeki evlenme törenleri içerisindeki gelin alma geleneği, daha çok geçmiş dönemlerdeki uygulamaları ve hakçı türküsü bağlamında bir bütün olarak ele alınarak güncel durumuyla birlikte bir değerlendirilecektir.

1. Araştırmanın Alanı ve Yöntemi

Çalışma alanımız olan Taşköprü, Kastamonu'nun bir ilçesi olup il merkezinin kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Batı Karadeniz bölgesinde yer alan Taşköprü, Kastamonu merkeze 45 km uzaklıktadır. İlçenin kuzeyinde Çatalzeytin, kuzeydoğusunda Hanönü, güneyinde Tosya, güneybatısında il merkezi ve kuzeybatısında Devrekâni bulunmaktadır. İlçeye bağlı 127 köy olup 2019 yılı itibarıyla toplam nüfusu 44.403'tür (<http://taskopru.bel...>: 06.02.2020).

Bu çalışma, 2014-2019 yılları arasında farklı zamanlarda yapılan alan araştırması sonucunda ve yazılı kaynaklardan elde edilen verilerden hareketle meydana getirilmiştir. Eski dönemlerde icra edilen gelin alma geleneği içerisindeki hakçı türküsünün günümüzde devam ettirilmiyor olmasından dolayı alan araştırmasında sadece görüşme yöntemi kullanılabilmiştir. Gelin alma geleneğinin büyük bir kısmının günümüzde uygulama dışı kalması sebebiyle gelenek hakkında bilgi sahibi olan az sayıda kaynak kişi mevcuttur. Türkü metinleri, türkü söyleyebilen ve geçmişte bu geleneği yaşamış belirli kaynak kişilerden derlenmiştir. Gelin alma geleneği ve hakçı türküsünün nasıl icra edildiğiyle ilgili daha fazla kaynak kişi bilgi sahibi olduğu için bu konuda farklı kişilerden bilgi alınmıştır. Derleme çalışması farklı zamanlarda yapılarak farklı kaynak kişilerden bilgi alınması hedeflenmiştir. Hatta kaynak kişiler arasından özellikle bu geleneğe belirli oranda hâkim olan ve

türkü icra edebilenlerin bazılarıyla değişik zamanlarda tekrar derleme yapılarak yeni bilgi ve türkü metinlerine ulaşılmıştır.

2. Taşköprü Yöresi Gelin Alma Geleneği

2.1. Evlenme Törenlerinde Gelin Alma Geleneğinin Yeri ve İcrası

Kastamonu Taşköprü yöresinde düğün törenleri en başından itibaren ana hatlarıyla; “kız bakma/görücüye çıkma, kız görme, ev görme, kız isteme/dünür gitme, söz kesme ve yazma örtme, şerbet içme, nişan alışverişi, nişan, çeyiz kesme, düğüne davet/dürü dağıtma, çeyiz serme/ev döşeme, çeyiz götürme, mevlid ve erkek kınası, gece kınası, düğün (hak, gelin alma), kız arkası, gerdek, semet, evirlik” sıralamasıyla yapılmaktadır. Günümüzde bu aşamalardan “çeyiz serme/ev döşeme¹, çeyiz götürme², kız arkası³, semet⁴, evirlik⁵” uygulamaları yapılmayan geleneklerdir. Ayrıca 1980’lerin sonlarına doğru yapılan düğünler çarşamba başlar, perşembe ve cuma gününe kadar farklı uygulamalarla devam ederdi. Günümüzde düğünlerin yapıldığı günlerde de değişme olup çoğunlukla hafta sonları yapılmaya başlanmıştır (KK-1, 2, 3, 9, 11). Bu yazıda ise düğünün son aşamalarından olan gelin alma geleneği ele alınmıştır.

Gelin alma ya da gelin çıkarma; “Evlenecek kızı özel bir törenle babasının evinden almak ve güvey evine götürmek”tir (Binler 2007: 128). Taşköprü yöresinde bu gelenek eski dönemlerde perşembe günleri yapılırken günümüzde ise çoğunlukla pazar günleri yapılmaktadır. Bunun dışında düğün sahiplerine bağlı olarak az da olsa farklı günlerde de söz konusudur (KK-2, 9, 11).⁶

Gelin alma uygulaması perşembe günü damat tarafının düğün evinde, gidilecek yerin mesafesi ve vasıtanın niteliği göz önünde tutularak belirlenen bir saatte toplanması ve birlikte gelin evine yola çıkmasıyla başlar. Bu toplanma saati genellikle öğlen vakitlerinde gelin evinde olunacak bir şekilde planlanır. Gelin evine gidiş dönemin imkânlarına ve gelin evinin mesafesine bağlı olarak yaya şekilde veya at ya da araba ile yapılır. Yolculuk esnasında davul ve zurnalarla birlikte bazı zamanlarda köçekler de düğün alayına eşlik eder. Damat tarafının gelin evine yaklaşmasıyla birlikte varsa davul ve zurnalar çalar, bazen de silahlar atılarak damat tarafı geldiğini haber verir. Gelinin ailesi damat tarafını karşılayıp gelen misafirleri daha önceden hazırlanan mekâna oturmaları için yönlendirir. Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yerlere oturtulur. Genellikle kadınlar eve çıkartılırken erkekler de dışarıda ya da farklı bir evde kendilerine ayrılan yerde beklerler. Bu esnada her iki taraf arasında sohbetler edilir, varsa ikramlar sunulur, davul ve zurna çalınır. Gelin ise hazırlanmış bir

¹ **Çeyiz serme/ev döşeme:** Gelinin çeyizlerinin düğünden önce evinde ya da odasında belirli bir düzen içerisinde serilip çeyize bakmaya gelen kişilere gösterilmesi (KK-1, 3). Kastamonu yöresi çeyiz geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Bahşişoğlu 1998).

² **Çeyiz götürme:** Çarşamba günü gelin tarafının damadın evinden çeyiz için hazırlanan eşyaları bir tören eşliğinde kalabalık bir katılımıyla alıp getirmesi (KK-1, 3, 11).

³ **Kız arkası:** Gelin, baba evinden çıkarılıp damat evine götürüldükten sonra aynı gün kız tarafının damadın evine gidip yemek yiyerek eğlence düzenlenmesi (KK-3).

⁴ **Semet:** Düğünün ertesi günü kız evinin erkek tarafına gidip yemek yemesi ve eğlence düzenlenmesi (KK-1, 3).

⁵ **Evirlik:** Düğünden bir hafta sonra gelin ve damat, akrabalarıyla birlikte kız evine el öpmeye gider. Bir hafta sonra da kız tarafı damat evine ziyarete gider. Bu ziyaretler yemek ikramlı olmaktadır (KK-3).

⁶ Eskiden düğün törenlerinin hafta içi yapılmasında hafta tatillerinin bu günler olması büyük bir etkidir. Türkiye’de Cumhuriyetin kabulüyle birlikte 1924’te cuma günü resmî tatil olarak ilan edilmiştir. Hafta tatili uygulaması 1935’te cumartesi öğlenden sonra başlayıp pazar tam gün şeklinde değiştirilmiştir. 1974’te ise haftanın cumartesi ve pazar günleri tam gün olarak tatil edilmiştir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. (Küçük 1997: 130-132).

şekilde evde beklemektedir. Kadınların eve çıkmasıyla birlikte önce hâl hatır sorulur. Bu esnada gelinin annesi damat tarafından hakçı türküsü söylemelerini ister. Yörede hakçı türküsü⁷ söylemekte maharetli, bu geleneğe hâkim, içinde bulunduğu ortama göre irticalen türkü icra edebilen kişiler tarafından türkü söylenir. Bu kişiler yörede tanındığı için önceden düğün sahiplerince uyarılarak yapılacak olan gelin alma töreninde türkü icrasını gerçekleştirmesi istenir. İlk söylenen türkülerde çoğunlukla selamlaşma ve hayırlı bir iş için geldiği, devamında ise nasıl karşılandıkları, yolculuklarının nasıl geçtiği, nereden geldikleri, gelin evinin durumu, damadın ve ailesinin övülmesi gibi konular işlenir. Türküler söylenmeye başladıktan sonra gelinin annesi kızını getirmek için gider. Burada gelinin odasının kapısı açılmadığı için gelinin kardeşleri tarafından “kapı arçası” ya da “kardeş parası” olarak bilinen kapı açma parası alınır. Ardından gelin çıkartılarak kadınların olduğu yere götürülür. Kaynana, gelin odadan girerken duvağının üzerinden şeker ve bazen de para saçar. Sonra gelin, kaynanasının elini öperek oturur. Bu esnada hakçı türküsü söylenmeye devam edilir. Oyunlar oynanır, yemekler yenir. Gelin evden çıkartılmadan önce erkek kardeşi tarafından beline kırmızı kurdele bağlanır. Ardından gelin, erkek kardeşi ya da babası tarafından dua ve tekbirler eşliğinde evden çıkartılarak ata ya da arabaya bindirilir. Gelin almaya damat gelemediği için damadın babası ya da erkek kardeşi gelini götürmekle görevlidir. Çünkü damadın gelini gerdekten önce görmesi hem yasaktır hem de uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Bu arada gelinin çeyizleri de evden çıkartılarak arabalara taşınır. Bu esnada gelinin kız kardeşi, yoksa diğer yakın akrabaları çeyiz sandığının üzerine oturarak damadın akrabalarından “sandık parası” alırlar. Atın ya da arabanın üzerine de şeker atıldıktan sonra imam ya da dinî bilgi yönünden ehliyetli bir kişi tarafından dua edilerek gelin baba evinden götürülür. Ayrıca gelinin annesi ve yakınları tarafından da özellikle gelinin evden çıkarılması ve ata ya da arabaya bindirilmesi esnasında ağıt yakılır (KK-1, 2, 3, 9, 10).

Evlenme törenlerinin hemen her safhasında karşımıza çıkan, Türk toplumunun ortak kabulleri olan ritüeller, “gösterme, koruma, temizleme, bereket getirme, saadet temin etme, kırma, zürriyet, sakınma, birleştirme, ayrılma, üzüntü, hediye” gibi pek çok gruba ayrılmaktadır. Bu ritüeller aslında, evliliğin nihai amacını yansıtan unsurlardır. Yapılış amaçlarına göre çeşitli gruplara ayrılan bu ritüellerin birçoğu, eski Türk inanç sistemindeki Budist ve Şamanist unsurlarla ilgilidir (Eker 2000: 96). Taşköprü yöresinde de gelin alma esnasında birtakım uygulamalar yapılmaktadır.

Gelin almaya gelen damat tarafından kişiler gelin evindeki tabak, tas, kova, bardak gibi açık olan eşyaları gizlice kapatırlar. Bu uygulama gelinin kötü huylarının baba evinde kalması için yapılmaktadır (KK-1, 3, 9).

Gelin ata ya da arabaya bindirildikten sonra evliliğin bereketli ve huzurlu olması inancıyla atın ya da arabanın üzerinden şeker, buğday, bozuk para vb. atılmaktadır (KK-1, 3, 9, 10).

Gelin arabasının tekerinin önüne bir yemek kabı ya da tahta kaşık konulur. Gelin arabaya bindirildikten sonra arabanın hareket etmesi sonucu kap parçalanır, kaşık kırılır ve kullanılamaz

⁷ Kastamonu Çatalzeytin yöresindeki evlenme törenlerinde gelinin baba evinden çıkışı esnasında “Dünür Ağa Türküsü” icra edilmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Karataş 2014: 138-148). Ayrıca düğün törenlerinde icra edilen türkülerle ilgili yapılan çalışmalar için bk. (Korkmaz 1999: 92- 96; Ülker 1993: 39- 42; Eker 1998).

hâle gelir. Bu da gelinin nasibinin artık baba evinden çıkıp yeni evine geçtiğini simgelemektedir (KK- 1, 2, 3, 4).

Kaynak kişilerin vermiş olduğu bilgilerden hareketle Taşköprü yöresinde 1980'lerin sonundan itibaren gelin alma törenlerinde Hakçı türküsü söyleme geleneğinin unutulduğu tespit edilmiştir (KK-1, 2, 3, 14, 17). Geleneğin uygulama dışı kalmasında birden fazla etkenin olduğu tespit edilmiştir. Düğün törenlerinin yerleşim yerinin dışındaki “düğün salonu” olarak adlandırılan mekânlarda yapılmaya başlanması, düğünlerde icra edilen hakçı türküsü söyleme geleneğinin yerini özellikle elektronik çalgılar gibi farklı eğlence şekillerinin alması, gelin alma -yörede bu “Hak” olarak bilinir- uygulamasına katılan kişilerin azalması, gelin alma uygulamasının çok kısa sürede gerçekleştirilmeye başlanması, hakçı türküsü söyleyecek kişilerin bulunmaması, insanların iş hayatındaki yoğun çalışma temposundan dolayı bu tür törenlere ayırdıkları zamanı kısıtlayıp sadece düğün salonundaki törene katılması, bu geleneği bilmeyen farklı kültürden kişilerle evliliğin gerçekleştirilmesi gibi etkenler geleneğin uygulama dışı kalmasına yol açan unsurlardır.

Günümüzdeki evlenme törenlerinde, gelin alma geleneği esnasında hakçı türküsü icrası yapılmamaktadır. Geçmişe göre daha kısa ve daha az uygulamayla gelin alma gerçekleştirilmektedir. Genel olarak günümüzdeki gelin alma ritüeli; “düğün konvoyu şeklinde gelin evine gidilmesi, varsa gelin evinin önünde davul zurna çalınması ve köçek oynatılması, damadın anne ve babası gibi yakın akrabalarıyla gelinin evine girilmesi, damattan kapı açılmaması, kuşağın bağlanmaması, damadın saklanan herhangi bir eşyasının verilmemesi gibi çeşitli yollarla bahşiş istenmesi, gelinin erkek kardeşinin yoksa yaşıtı olan erkek akrabalarından birisinin kırmızı kuşağı gelinin beline bir ritüelle bağlaması, gelinin babası, erkek kardeşi ya da başka bir yakın erkek akrabası tarafından tekbirler ve dualar eşliğinde evden çıkarılması, gelinin damada teslim edilip arabaya bindirilmesi, arabanın üzerine saçı⁸ (şeker, buğday vb.) atılması, imam ya da dinî bilgi bakımından yetkin bir kişinin dua etmesi, gelin arabasının kız evinden ayrılması” sıralamasıyla yapılmaktadır (KK-1, 2, 4).

2.2.“Hakçı Türküsü”nün Özellikleri

Bir halk bilgisi ürünü esas itibarıyla “yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, içerik, işlev” olmak üzere dört temel özelliğe sahiptir (Ekici 2007: 100). Taşköprü yöresinden derlenen hakçı türküleri de “adlandırma, yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, içerik, işlev” başlıkları altında incelenmiştir.

a. Adlandırma

Hakçı türküsünün adlandırmasını izah ederken aynı kökten türetilen ve Kastamonu Taşköprü yöresi evlenme törenlerinde kullanılan benzer terimleri de açıklamak yerinde olacaktır. Bu terimler; “hak, hak günü, hakçı, haka gitmek, haklamak, hak arabası, hakçı türküsü”dür.⁹

Hak: Gelin alma törenine verilen isimdir. Bu tören eskiden perşembe günü yapılırken günümüzde ise çoğunlukla pazar günü yapılmaktadır. Ayrıca düğün sahiplerinin organize etmelerine göre az da olsa diğer günlerde de icra edilir (KK-1, 2, 3, 10).

⁸ Saçı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Köksal 1996: 75-81; Alptekin 2009: 307-321).

⁹ Bu terimlerden “Hak, Hakçı, Hak Günü” ifadeleri Kastamonu merkez, Daday (Erdoğan 2008: 159), Abana (Yıldız 2001: 555) ve Araç ilçelerinde (Akman 2002: 46) de kullanılmaktadır.

Hak Günü/Hak Alma Günü: Düğün törenlerinde gelin almaya gidilen güne yörede “Hak Günü” ya da “Hak Alma Günü” adı verilmektedir. Bu da eski dönemlerde Perşembe günüyken günümüzde ise çoğunlukla pazar günleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca düğün sahiplerinin tercihlerine göre az da olsa diğer zamanlarda da gelin alma töreni yapılır (KK-1, 2, 3, 10). Karadeniz bölgesinde de kullanılan bu ifade Bartın’da “Hak Alma Günü” olarak bilinmektedir (Erdentuğ 1967: 51). Nermin Erdentuğ, bu ifadeyi şu şekilde açıklamaktadır:

“Türkiye insan topluluklarının büyük çoğunluğunun Orta Asya Türklerinden kopmuş boylar halinde Anadolu’ya gelmiş oldukları hatırlanırsa, ‘Hak alma günü’ adı kendiliğinden açıklanacaktır. Boy hayatını yaşayan toplumlarda nikâh hakkı babanıdır. Nitekim Kırgızlar, Başkurt ve diğer Asya Türk boylarında İslamıktan evvel durum böyle idi. Ancak İslamıktan sonradır ki nikâh hakkı dine geçmiştir. İşte boy hayatında görülen ‘kalın’ olarak verilen şeyde ‘Babanın kız üzerindeki velilik hakkı’ olmalıdır. O günlerden kalan bir göreneğin kalıntısı olarak söz konusu bölgemizde, gelin kızın koca evine gitmesi ile koca, baba hakkını kendi üzerine devralmaktadır. Bu nedendir ki, bu devralma günü olan gelin alma gününe ‘Hak alma günü’ denmiş olmalıdır.” (1970: 255-256)

Hakçı: Gelin almaya gelenlere verilen isim. (KK-1, 2, 3) Bu isim Kastamonu dışında Sinop Ayancık’ta da aynı anlamda kullanılmaktadır (Erdentuğ, 1970: 256).

Haka Gitmek: Gelin almaya gitmek (KK-1, 2, 3, 7, 8, 9, 11, 14, 16).

Haklamak: 1. Düğünde gelin evinden damat evine giden gelin arabasının önünün kesilerek para alınması. 2. Düğünde davulcu, zurnacı ya da köçeklerin davetlilerin önünde çalması ya da oynaması sonucunda para alması (KK-1, 2, 3).

Hak Arabası: Gelin almaya gelen arabalara verilen isim (KK-1, 2, 3).

Hakçı Türküsü: Düğünde gelin alma töreninin yapıldığı perşembe günü, hakçıların (gelin almaya gelenlerin) gelin evinde otururken gelinin annesi ya da akrabalarının istekleri üzerine hakçılar arasındaki belirli kadınlar tarafından söylenen türküyeye verilen isim (KK-1, 2, 10).

b. Yaratım ve Aktarım

Hakçı türküsü, düğünlerde gelin alma töreninin gerçekleştirildiği perşembe günü, hakçıların (gelin almaya gelenlerin) gelin evinde otururken gelinin annesi ya da akrabalarının istekleri üzerine hakçılar arasındaki belirli kadınlar tarafından icra edilir. Damat alayındaki kadınların gelin evine çıkmasıyla birlikte önce karşılıklı hâl hatır sorulması şeklinde sohbet edilir. Ardından gelinin annesi “Hani sizin hakçı türkünüz yok mu? Türkü olmazsa gelini göstermem. Ben kızımı hemen göstermem. Ben kızımı kolay kolay vermem.” şeklindeki cümlelerle damat tarafından türkü söylemelerini ister. Yörede hakçı türküsü söylemekte maharetli, bu geleneğe hâkim, içinde bulunduğu ortama göre irticalen türkü icra edebilen kişi veya kişiler tarafından türkü söylenmeye başlanır. Bu kişiler yörede tanındığı için önceden düğün sahiplerince uyarılarak yapılacak olan gelin alma töreninde türkü icrasını gerçekleştirmesi istenir. Türkü icrasının süresi genellikle gelin tarafının yeterli görmesi ve türkü söyleyen kişinin performansına bağlı olarak şekillenir. Türkü söyleyen kişi ortamda bulunanların olumlu ya da olumsuz tepkisine göre icrasını uzatır ya da sonlandırır. Bu kişilere

düğün sahipleri hediye olarak bazen para bazen de elbiselik kumaş, yazma, etek gibi giyecek eşyalar vermektedir (KK-1, 2, 3, 9).

c. Şekil ve Yapı

Gelin alma esnasında icra edilen hakçı türkülerinin şekil ve yapı özellikleri “vezin (ölçü), nazım birimi, kafiye yapısı” olmak üzere üç başlıkta ele alınarak incelenmiştir.

Vezin (Ölçü): Taşköprü yöresi gelin alma geleneği kapsamında derlenen hakçı türkülerinin mısralarının tamamının hece sayısı yönünden ortak bir ölçüsü yoktur. Türkü metinleri arasından ortak bir ölçüye sahip olanlardan 7’li bir (28), 8’li ise yedi tane (1, 2, 6, 12, 17, 18, 27) türkü vardır. Bunların dışında hece sayıları “7-9-8-9” şeklinde beş (19, 20, 21, 22, 23), “8-9-8-8” şeklinde iki (3, 4) ve “8-8-9-8-8 (11, 13)” şeklinde ise iki metin bulunmaktadır. Diğer türkülerin mısralarının hece ölçüleri ise birbirinden farklıdır. Türkülerdeki hece sayılarının farklı olması bu geleneğe özgü bir özellik olmasının dışında, türkü söyleyen kişinin irticalen söylemiş olması, ezberlerindeki metinlerin kelimelerini ortama göre değiştirerek söylemeleri, icra ederken unuttukları yerleri başka sözcüklerle doldurmaları ya da eksik söylemeleri (KK-1, 2, 4, 10, 12, 13) gibi temelde söyleyiciden ve onun içinde bulunduğu bağlamdan kaynaklanan bir durumdur.

Nazım Birimi: Taşköprü yöresi hakçı türkülerinin sabit bir nazım birimi bulunmayıp icra durumuna ve türkü söyleyen kişinin performansına göre değişiklik göstermektedir. Derlediğimiz türkü metinleri “4 ve 5”er mısradan oluşmaktadır. 28 metnin yarısı dört, diğer yarısı ise beş mısradır.

Kafiye Yapısı: Hakçı türkülerini 4 ve 5’er mısralık bentlerden meydana geldiği için türkülerin kafiye örgüsü de farklılık göstermektedir. Derlenen hakçı türkülerinin kafiye örgüsü; “aaxa (2), aabb (11), abab (1), aaabb (9), accbb (3), aaxbb (1), aabbb (1)” şeklindedir. Türkülerin son mısraları nakarat şeklinde tekrar etmektedir. Son iki mısrası “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim*” şeklinde ve kendi içinde kafiyeli olan 18 (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 16, 25) türkü metni vardır. Türkünün nakarat kısmı “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim/İyi olsun metini edelim*” (24) şeklinde üç mısradan oluşan bir metin mevcuttur. Ayrıca son iki mısrası “..... *gelin mi olu/Salınvесе nice olu*” (19, 20, 21, 22, 23) şeklinde nakarat olan ve sadece sondan ikinci mısrasının ilk kelimesi türkünün muhtevasına göre değiştirilen beş örnek vardır.

Türkülerin üç tanesi yapı olarak mâni şeklindeki dörtlüklerden kurulu olmasından dolayı bunların kafiye yapısı “aaxa, abab” şeklindedir. Mâni, genel olarak “aaxa” kafiye düzeninde söylenen dört mısralık nazım türüdür. Bu kafiye düzeninin dışında Pertev Naili Boratav; “Anadolu’nun Kuzeydoğu bölgelerinde ve İstanbul’un ‘meydan kahveleri’ geleneğinde ‘baca’ uyaklı mânilerin de söylendiğini belirtmektedir.” (2000: 172). Boratav’ın ifade ettiği gibi farklı kafiye yapısına sahip mâni örnekleri mevcuttur. Burada belirtilen bir örnek ise klasik mâni formunun dışında farklı bir kafiye örgüsüyle oluşturulmuş türkü metnidir.

Yapı: Türküler, bentlerinin ve nakaratlarının kümelenişi (Dilçin 2005: 296) ve halk şiiri türlerinin her birinin türkü olabilmesinden (Dizdaroğlu 1969: 107) dolayı çok farklı bir yapıya sahiptir. Hakçı türkülerini de yapısal olarak ele alındığında metinlerin birbirlerinden farklı olduğu görülecektir. Ayrıca derlenen metinler bir bütünlük oluşturacak biçimde yani birden fazla haneden

oluşan tek bir türkü şeklinde değildir. Metinler birbirinden bağımsız olarak derlendiği ve kaynak kişiler tarafından da bu şekilde aktarıldığı için bunları tek bir türkünün haneleri olarak değerlendirme imkânı yoktur. Bu bakımdan her hane bağımsız bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Fakat ilk dizelerin sayısıyları nakarat kısımlarının ortak ve dize sayılarının aynı olduğu metinler kurgusal olarak ortak kabul edilebilir. Türküleri metin merkezli olarak bu şekilde kurgularına göre ele alırsak hakçı türkülerinin kaç farklı yapıda icra edildiği ortaya çıkarılabilir.

Türküler yapıları bakımından ilk bentlerine ve nakaratlarına göre değerlendirildiğinde dört farklı yapıda meydana geldiği anlaşılmaktadır:

a. *Bentleri iki, nakaratları iki mısradan oluşanlar*: Bu şekilde meydana gelen 12 türkü metni vardır. Bunlar da kendi içinde nakaratlarına göre ikiye ayrılmaktadır. Birinci gruptakiler “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim*” nakaratından oluşanlar. Bu şekilde 7 türkü mevcuttur. İkinci gruptakiler ise “*..... gelin mi olu/Salınvесе nice olu*” nakaratından oluşan türkülerdir. Bu nakaratla oluşan 5 türkü vardır.

b. *Bentleri iki, nakaratları üç mısradan oluşanlar*: Bu şekilde meydana gelen bir türkü vardır. Onun da nakaratu “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim/İyi olsun metini edelim*”dir. Bu nakaratın ilk iki mısrası önceki grupta yer alan türkülerin nakaratıyla aynı olup ona bir mısra eklenmiş hâlidir.

c. *Bentleri üç, nakaratları iki mısradan oluşanlar*: Bu şekilde meydana getirilen 14 türkü metni vardır. Bunlar da kendi içinde nakaratlarına göre ikiye ayrılmaktadır. Birinci gruptakiler “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim*” nakaratından oluşanlar. Bu şekilde 13 türkü mevcuttur. İkinci gruptakiler ise “*İyi olusañ köşe seniñ/Kötü olusañ maşa seniñ*” nakaratından oluşan türkülerdir. Bu nakaratla oluşan bir türkü vardır.

d. *Bentleri dört mısradan oluşanlar*: Bu şekilde meydana gelen 3 türkü yapı olarak mâni şeklindeki dörtlüklerden kurulmuştur. İkisi “aaxa”, biri de “abab” şeklinde kafiyelidir.

Hakçı türkülerinin yapılarını daha iyi açıklayabilmek için ikinci yol ise türkü metinlerini sözlü kompozisyon teorisi kapsamında değerlendirmektir. Bu teoride vurgulanan önemli hususlardan birisi olan “formül”; “*Aynı vezin şartları altında anlatılmak istenen bir ana fikri anlatmak için düzenli olarak kullanılan bir grup sözcük*” şeklinde izah edilir. Formülün yanında formüle yakın ifade ile de “*Bir mısra veya yarı mısra şeklinde kurulan ve formül benzeri özellik gösteren yapılar*” ifade edilmiştir. Diğer “tema” kavramı olup bu da “*Geleneksel olarak öğrenilen çeşitli yapılar ve formüllerin kullanılmasıyla oluşturulan geleneksel bir destanın anlatımında düzenli olarak kullanılan bir grup fikir*” şeklinde tanımlanmıştır (Lord 1960: 4’ten Ekici 2007: 127).

İrticalen icra edilen hakçı türkülerinin oluşturulmasında yukarıda belirtilen üç husus da kullanılmaktadır. Türkülerde “*Veriñ gelini gidelim/Eylemeñ bizi gidelim*” formülünün sık olarak kullanıldığı görülmektedir. Bir diğeri ise hem formül hem de yarı formül olarak kabul edebileceğimiz ilk mısrası yarı diğeri tam olarak kurulan “*..... gelin mi olu/Salınvесе nice olu*” şeklindeki yapılarıdır. Bu tür formüller öğrenmek ya da ezberlenmek suretiyle söyleyiciler tarafından kullanılmaktadır. Bu kısımları öğrenen anlatıcılar, içinde buldukları ortama ve

dinleyiciye bağılı olarak hafızlarındaki türküleri icra etmekte ya da bu formüller vasıtasıyla kendi kabiliyetleri ölçüsünde irticalen yeni üretimler gerçekleştirebilmektedir.

d. Muhteva

Türküleri konularına göre tasnif eden araştırmacıların büyük bir kısmı benzer tasnifi yapmıştır (Öztelli 1953: 9; Dizdaroğlu 1969: 107; Boratav 2000: 150-151; Dilçin 2005: 290-296; Yakıcı 2007: 211-239). Hakçı türküsü, konularına göre yapılan bu türkü tasniflerindeki “Tören Türküleri”nin alt maddesi olan “Düğün Türküleri”ne (Dizdaroğlu 1969: 107; Boratav 2000: 151; Yakıcı 2007: 2016-2017; Kaya 2007: 745) dâhil olmaktadır. Ayrıca Ali Yakıcı “Düğün Türküleri”ne açtığı alt maddelerde “Gelin Alma/Karşılama/Kutlama Türküleri” başlığına da yer vermiştir (2007: 217-218).

Hakçı türkülerinin söylendiği şartlar ve çevresel etmenler onun muhtevasını belirleyen en etkili faktörlerdir. Çünkü türkülerde tıpkı mânilerde olduğu gibi doğumdan ölüme kadar hayatın her safhasını; kaynana, kaynata, gelin ilişkileri, başlık parası ve diğer bütün boyutlarıyla aileyi; sevinç, üzüntü, haset, özlem, gurbet, ayrılık, ölüm, yalnızlık gibi bütün duygu ve düşünceleri; toplumda kabul görmüş değer yargılarını, töre, gelenek, görenek ve âdetleri; tarihî olayları, toplumun aksayan yanlarını, her türlü dertlerini, isteklerini, iş ve meslek hayatını, yöneticilerden beklentilerini, mizah anlayışlarını, inançlarını, batıl itikatlarını, kısacası her yönüyle insanın temel özelliklerini bulmak mümkündür (Yakıcı 2007: 211-240; Çelik 2005: 95-96).

Buradan hareketle Taşköprü’den derlediğimiz hakçı türkülerinin muhteva özelliklerine bakıldığında ana hatlarıyla düğün hazırlıklarının en başından gelin almaya gelinen zamana kadar geçen süreçte yaşanan olayların, sıkıntılar ve zorlukların, gelin alma esnasında ortaya çıkan durumların dile getirildiği görülmektedir. Türkü söyleyenler, düğün hazırlıkları esnasında damat tarafının yaşadığı süreci, gelin almaya gelirken karşılaşılan sıkıntıları, gelin tarafının kendilerini nasıl karşıladıkları ve nasıl ağırladıkları, varsa ikramların çeşidi ve nitelikleri, gelinin neleri yaparsa ailesiyle iyi geçineceği ve güzel muamele göreceği, gelin tarafının isteklerine bağılı olarak ortaya çıkan konuları ve ortamın durumuna göre meydana gelen vakaları türkü vasıtasıyla aktarmaktadır. Ayrıca gelinin annesi ve yakınları tarafından da özellikle gelinin evden çıkarılması ve ata ya da arabaya bindirilmesi esnasında ağıtlar yakılmaktadır. Bu ağıtlar ise ayrılık ve özlem ağırlıktadır (KK-1, 2, 3, 16, 17).

Damat alayı kız evine gelip yolculukları ve geldikleri yer hakkında kısaca bilgi verip sohbet ettikten sonra gelinin annesi ya da yakın akrabalarının isteği üzerine hakçı türküsü söylenir. Türkü söyleyenler damadı, yaşadığı köyü ya da yeri öven, hatta damadı gelinden üstün tutan türküler icra ederler. Bu şekilde türkünün damat tarafının gelin ve ailesine karşı üstünlük sağlama hamlesinde bir vasıta görevi üstlendiği görülmektedir.

Güveyimiz gencecükdür
Kokulmaduk goncacukdur
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-10)

Damad bey bağçada gezer
Eñsesine güller dizer
Gızınızdand oğlumuz güzel
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 2, 16)

Damat tarafı mâniler aracılığıyla geline evliliğin nasıl devam ettirileceği, eşine ve ailesine nasıl davranması gerektiği gibi konularda nasihat mahiyetinde çeşitli uyarılarda bulunur. Bu şekilde yapılan uyarılarla gelinin yapacağı olumlu ya da olumsuz davranışları sonucunda iyi ya da kötü nasıl muamele göreceği üzerinde durulur. Böylece gelin ilk günden itibaren dahil olacağı yapının kurallarını bir nebze de olsa öğrenmiş olmaktadır. (KK-2, 10, 12).

Çarşudan alduk iğne	Gelin hanım îce diñe
Gelin hanım beni iyi diñe	Pek söylerseñ maşa seniñ
Dedümü deme, godumu yime	Yad söylerseñ köşe seniñ
İyi olusañ köşe seniñ	Veriñ gelini gidelim
Kötü olusañ maşa seniñ (KK-2)	Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 11)

Bizim yaylalar otlı olu	Camlarımız pür budaklı
Südü gaymā datlı olu	Kızımız kalem kaşlı
Bizde gelin gıymetli olu	Verin gelini gidelim
Veriñ gelini gidelim	Eylemen bizi gidelim (KK-1)
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 10)	

Türkü söyleyen kişiler kız tarafının düğünü geciktirmesinden, isteklerinin fazlalığından, maddî ve manevî olarak sebep oldukları sıkıntılardan dolayı yaşanan üzüntüleri türkülerde dile getirmektedir. Özellikle maddî külfetlerden dolayı bu yakınmalar sözlü kültür ürünlerinde işlenen bir husustur.

Döşēmizi minder etdiñiz
Vedümüz parayı netdiñiz
Bu yıl bizi kepaze etdiñiz
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-3, 4)

Damat tarafı gelini alıp evden çıkacağı zaman gelin tarafına teşekkür etmek, vedalaşmak ve ertesi günkü semete davet etmek için de türküler söylenir. Bu türkülerin içeriği daha çok gelin tarafının hakçıları nasıl ağırladığına göre şekillenmektedir. Ayrıca türkü vasıtasıyla gelin tarafının semede davet edilmesi, sözlü kültür ürünlerinin geleneksel kodların aktarımındaki rolünü de ortaya çıkartmaktadır. (KK-1, 3).

Harmanlarda guyuñuz	Evimizde çifde güğüm
Böyle miydi huyuñuz	Bundan iyi mi olur düğün
Gızı alduk gidioz	Cuma günü semede buyruñ
Bayguş galsın köyüñüz (KK-1, 3)	Veriñ gelini gidelim
	Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 3)

e. İşlev

İşlevsel kuramın en anlaşılır uygulaması William Bascom tarafından yapılmıştır. Bascom, yaşayan toplum kültürünün statik değil dinamik, yalıtılmış değil bütünleşmiş, periferideki değil merkezdeki parçalardan oluşan yaratıcı ürünleri için folklor ifadesi yerine “sözlü sanatlar” terimini

düşünür. Bascom, Bronislaw Malinowski'nin "Myth in Primitive Psychology (İlkel Psikolojide Mit)"deki bakış açısını genişleterek folklorun çeşitli işlevlerine dikkat çeker (Dorson 2011: 34). W. Bascom, folklorun işlevleri arasında dört tanesine vurgu yapmaktadır: "1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi, 2. Toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi, 3. Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi, 4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi" (Dorson 2011: 2005). Bu kategoriye halk bilimciler tarafından "protesto işlevi" (Ekici 2007: 125) de eklenmiştir.

Halk bilgisinin yazılı, sözlü, görsel, maddî vb. ürünleri yukarıda değinilen işlevlerin biri ya da birkaçını birlikte karşılayarak kültürel unsurların icrasına, sürekliliğine ve işleyişine katkı sağlarlar. Bu bağlamda Kastamonu Taşköprü yöresi evlenme törenlerindeki gelin alma geleneği içerisinde icra edilen hakçı türküsünün de birden fazla işleve sahip olduğu görülmektedir. Türkünün her düğünde icra edilmesi ile geleneğin yaşatılmasına ve uygulamalı olarak yeni nesillere aktarılması işlevi; türkünün muhtevası ve icra eden kişinin performansına bağlı olarak ortamda bulunan kişilerin eğlenmesi işlevi; türkünün içerisinde yer verilen göstergelerle kültürel değerlere destek verme ve aktarma işlevi; normal şartlarda çekinilmesi ve olumsuz bir neticeye dönüşeceği düşüncesinden dolayı dile getiril(e)meyen gelin tarafının misafir ağırlamadaki eksik ve kusurlarının neler olduğu gibi sitem ve şikâyetlerin aktarılmasını sağladığı için eleştiri ve iletişim işlevi; gelinin kaçınması ve yerine getirmesi gerekenlerin neler olduğu ile geleneksel kuralların aktarılması işlevleri karşılanmaktadır.

f. Hakçı Türküsü Metinleri

Taşköprü'den derlenen hakçı türkülerinin metinleri yapısal özelliklerine (2+2 mısralı, 2+3 mısralı, 3+2 mısralı, 4 mısralı) göre sıralanarak aşağıda verilmiştir. Metinlerin aktarımında ağız özellikleri muhafaza edilmiş olup transkripsiyon işaretlerinden uzun e "ē", nazal n "ñ" ve uzun a "ā" şeklinde gösterilerek belirtilmiştir.

1. Güveyimiz gencecükdür Kokulmaduk goncacukdur Veriñ gelini gidelim Eylemeñ bizi gidelim (KK-10)	Veriñ gelini gidelim Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 11)
2. Oğlumuz alma yanaklı Gızınız paldum¹⁰ dudaklı Veriñ gelini gidelim Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 10)	4. Gökde uçan hobu¹¹ leylek Edüvedüñüz üç dörd göynek Veriñ gelini gidelim Eylemeñ bizi gidelim (KK-2)
3. Hakcılar depeden aşdı Gelin hanımıñ aklı şaşdı	5. Altı minder üsdü yasduk oğlan anası Boynu bükük beñzi soluk gızın anası Veriñ gelini gidelim Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 10)

¹⁰ Paldum: Kalın.

¹¹ Hobu: Akbaba, leylek.

6.

Çamlarınıñız pür bıdaklı
Gızıñız kalem dudaklı
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 3, 9)

7.

Geldük gırışa gırışa
Altunu sayduk guruşa
Bak şu gayınnadaki duruşa
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 3)

8.

Geldük dura dura
Söğüt dalı gıra gıra
Eliñizden alduk bura bura
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1)

9.

Bindük arabanıñ gıçına
İndük Guyucak¹², ın içine
Bunda gayınnanıñ suçu ne
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 10)

10.

Evimizde çifde güğüm
Bundan iyi mi olur düğün
Cuma günü semede buyruñ
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 3)

11.

Çatdılar ocak başına
Kurdular düğün işini
Veriñ güvey beyin eşini
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 10)

¹² **Kuyucak:** Taşköprü'ye bağlı bir köyün adıdır. Burada gelin almaya gidilen yerin adı söylenmektedir.

12.

Evimiziñ öñü dere
Hele alduk bura bura
Altunları vere vere
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 11)

13.

Damad bey bağçada gezer
Eñsesine güller dizer
Gızınızdand oğlumuz güzel
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim¹³ (KK-1, 2, 16)

14.

Bizim yaylalar otlu olu
Südü gaymā datlı olu
Bizde gelin gıymetli olu
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 10)

15.

Bazardan alduk sanduk
Gide gele usanduk
Biz bu düğünü bu vāta galmaz sanduk
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-1, 2)

16.

Döşemizi minder etdiñiz
Vedümüz parayı netdiñiz
Bu yıl bizi kepaze etdiñiz
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (KK-3, 4)

17.

¹³ Ali Yılmaz, *Taşköprü Ağzı*, 1974, s. 11;
“Guyo Lapçada gezer
Başına gülleri dizer
Oğlumuz gızınızdand güzel
Vin gelini gidelim
Eylemen bizi gidelim”

Gız bubası giyer cizme
Ufacuk tefecük gezme
Aluruz gücünü üzme
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 10)

18.

Gelin hanım îce diñe
Pek söylerseñ maşa seniñ
Yad söylerseñ köşe seniñ
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim (Yılmaz 1974: 11)

19.

Dağdan kesdim cöğüzü¹⁴
Hani bu geliniñ çeyizi
Çeyizsüz gelin mi olu
Salınıvese nice olu (KK-1, 2, 3, 5)

20.

Dağdan kesdim gürgeni
Hani bu geliniñ yorganı
Yorgansız gelin mi olu
Salınıvese nice olu (KK-1, 2, 3)

21.

Dağdan kesdim arducı¹⁵
Hani bu geliniñ sağducu
Sağducsuz gelin mi olu
Salınıvese nice olu (KK-1, 2, 3)

22.

Dağdan kesdim meşeyi
Hani bu geliniñ döşeği
Döşeksiz gelin mi olu
Salınıvese nice olu (KK-1, 2, 3, 5)

23.

Dağdan kesdim yaş guru
Hani bu geliniñ peşgürü¹⁶

Peşgürsüz gelin mi olu
Salınıvese nice olu (KK-1, 3)

24.

Vere vere gunduramaduk
Kesesini dolduramaduk
Veriñ gelini gidelim
Eylemeñ bizi gidelim
İyi olsun metini edelim (KK-1, 2)

25.

Çarşudan alduk iğne
Gelin hanım beni iyi diñe
Dedümü deme, godumu yime
İyi olusañ köşe seniñ
Kötü olusañ maşa seniñ (KK-2)

26.

..... giyerüz
Üstü güzel olusa
Biz gelini severüz
Dili datlu olusa (KK-2, 6)

27.

Beygiriñ anlı sakar
Dört ayānı yere kakar
Veriñ gelini gidelim
Damad bey yollara bakar (KK-1, 3)

28.

Harmanlarda guyuñuz
Böyle miydi huyuñuz
Gızı alduk gidiyoz
Bayguş galsın köyüñüz (KK-1, 3)

¹⁴ Cöğüz: Ceviz.

¹⁵ Arduc: Ardıç.

¹⁶ Peşgür: Peşkir, havlu.

Sonuç

Kastamonu Taşköprü yöresi evlenme törenlerinde icra edilen gelin alma geleneğinin geçmişi, günümüzdeki uygulanma şekli ve bu gelenek içerisinde icra edilen hakçı türküsünün özellikleri ele alınmıştır. Yapılan derleme ve incelemeler neticesinde 28 hakçı türküsü metni tespit edilmiştir. Bu türkü metinleri “adlandırma, yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, muhteva, işlev” başlıkları altında incelenmiştir. Makalenin sonunda ise türkü metinleri ağız özellikleri muhafaza edilerek verilmiştir. Hakçı türküsü, düğünlerde gelin alma töreninin gerçekleştirildiği perşembe günü, hakçıların (gelin almaya gelenlerin) gelin evinde otururken gelinin annesi ya da akrabalarının istekleri üzerine hakçılar (gelin almaya gelenler) arasındaki belirli kadınlar tarafından icra edilir. Günümüzdeki gelin alma törenlerinde damat tarafının gelin evinde ağırlanması uygulaması ortadan kalktığı için hakçı türküsü icra etme geleneği de unutulmuştur.

Hakçı türkülerinin mısralarının tamamının hece sayısı yönünden ortak bir ölçüsü yoktur. Türkü metinleri arasından hece sayıları aynı olan 7’li bir, 8’li yedi türkü vardır. Diğer türkülerin mısralarının hece ölçüleri ise birbirinden farklıdır. Taşköprü yöresi hakçı türkülerinin sabit bir nazım birimi bulunmayıp icra durumuna ve türkü söyleyen kişinin performansına göre değişiklik göstermektedir. Hakçı türküleri 4 ve 5’er mısralık bentlerden meydana gelmektedir. Derlenen hakçı türkülerinin kafiye örgüsü ise “aaxa (2), aabb (11), abab (1), aaabb (9), accbb (3), aaxbb (1), aabbb (1)” şeklindedir.

Hakçı türküleri yapısal olarak ele alındığında metinlerin birbirlerinden farklı olduğu görülecektir. Ayrıca derlenen metinler bir bütünlük oluşturacak biçimde yani birden fazla haneden oluşan türkü şeklinde değildir. Metinler birbirinden bağımsız olarak derlendiği ve kaynak kişiler tarafından da bu şekilde aktarıldığı için bunları tek bir türkünün haneleri olarak değerlendirme imkânı yoktur. Bu bakımdan her hane bağımsız bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Fakat ilk dizelerin sayısı ile nakarat kısımlarının ortak ve dize sayılarının aynı olduğu metinler kurgusal olarak ortak kabul edilebilir. Türküler metin merkezli olarak bu şekilde kurgularına göre ele alındığında hakçı türkülerinin kaç farklı yapıda icra edildiği ortaya çıkarılabilir. Türküler yapıları bakımından ilk bentleri ve nakaratlarına göre değerlendirildiğinde “a. Bentleri iki, nakaratları iki mısradan oluşanlar, b. Bentleri iki, nakaratları üç mısradan oluşanlar, c. Bentleri üç, nakaratları iki mısradan oluşanlar, d. Bentleri dört mısradan oluşanlar” olmak üzere dört farklı şekilde meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca türkü metinleri sözlü kompozisyon kuramıyla değerlendirildiğinde belirli yapı ve formülleri öğrenen ya da ezberleyen söyleyicilerin, içinde buldukları ortama ve dinleyiciye bağlı olarak hafızlarındaki türküleri icra ettiği ya da bu formüller vasıtasıyla irticalen yeni üretimler gerçekleştirebildikleri tespit edilmiştir. Hakçı türkülerinde genel olarak düğün hazırlıklarının en başından gelin almaya gelinen zamana kadar geçen süreçte yaşanan olaylar, sıkıntılar ve zorlukları, gelin alma esnasında ortaya çıkan durumlar, gelin tarafını nasıl karşıladıkları ve nasıl ağırladıkları, varsa ikramların çeşidi ve nitelikleri gibi konulara yer verildiği görülmektedir. Türkünün icra edilmesiyle geleneğin yaşatılmasına ve uygulamalı olarak yeni nesillere aktarılması, ortamda bulunan kişilerin eğlenmesi, kültürel değerlerin desteklenerek aktarılması, gelin tarafının misafir ağırlamadaki eksik ve kusurlarının neler olduğu gibi sitem ve şikayetlerin dile getirilmesi, gelinin kaçınması ve yerine getirmesi gerekenlerin neler olduğu ile geleneksel kuralların aktarılması işlevleri karşılanmaktadır.

Kaynak Kişiler¹⁷

- KK-1:**İsmet Değirmenci, 1970, İlkokul, Ev Hanımı, Abay Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (20.08.2014/15.07.2015/10.07.2017).
- KK-2:**Nuriye Yıldız, 1960, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Alibeşe Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-3:**Aynur Atlı, 1964, İlkokul, Ev Hanımı, Çaycevher Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015/10.08.2017/24.07.2019).
- KK-4:**Nezahat Güllü, 1953, İlkokul, Ev Hanımı, Bekdemirekşi Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-5:**Elif Topal, 1969, İlkokul, Ev Hanımı, Orta Köy-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-6:**Arzu Güllü, 1974, İlkokul, Ev Hanımı, Bekdemirekşi Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-7:**Hüsniye Ölegen, 1953, İlkokul, Ev Hanımı, Bekdemirekşi Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-8:**Fadime Güleç, 1937, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Çaycevher Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-9:**Zehra Kaya, 1939, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Alibeşe Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-10:**Sevim Kaya, 1962, İlkokul, Ev Hanımı, Alibeşe Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-11:**Hanife Ünal, 1925, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Müseyit Boyundurcak Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (12.08.2014).
- KK-12:**Bedriye Tuncel, 1940, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Akdeğirmen Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (12.08.2014).
- KK-13:**Raşit Dağlı, 1939, İlkokul, Çiftçi, Yavuç Kuyucağı Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (13.08.2014).
- KK-14:**Seher Güler, 1948, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Orta Beysibey Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (24.08.2014).
- KK-15:**Şükran Çelik, 1960, İlkokul, Ev Hanımı, Çetmi Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (12.08.2014).
- KK-16:**Huriye Er, 1929, Okur-yazar değil, Ev Hanımı, Bekdemirekşe Köyü-Taşköprü/Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).
- KK-17:**Saniye Baş, 1964, Okur-Yazar Değil, Ev Hanımı, Alibeşe Köyü-Taşköprü-Kastamonu, (25.08.2014/10.07.2015).

Kaynaklar

- Akman, Eyüp (2002). *Araç Folklorundan Örnekler (Oycalı Köyü/Kastamonu)*. Ankara: [Yy.].
- Alptekin, Ali Berat (2009). “Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenme ile İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 39, s. 307-321.
- Bahşişoğlu, Ayşegül (1998). *Türk Kültüründe Çeyiz Geleneği ve Kastamonu Örneği*. Yayınlanmamış YL Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Binler, Mehmet Ziya (2007). *Türk Dünyası Aile ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Selenge Yay.

¹⁷ Kaynak kişilerin bilgileri “Adı, soyadı, doğum tarihi, eğitim durumu, mesleği, ikamet yeri, görüşme tarih(ler)i” sıralamasıyla verilmiştir.

- Boratav, Pertev Naili (2000). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çelik Ali (2005). *Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Dilçin, Cem (2005). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1969). *Halk Şiirinde Türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dorson, Richard M. (2011). *Günümüz Folklor Kuramları*. çev. Selcan Gürçayır ve Yeliz Özay, Ankara: Geleneksel Yay.
- Ekici, Metin (2007). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay.
- Erdentuğ, Nermin (1967). “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Göreneklere ve Törenleri I”. *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*. Sayı: 4, s. 27-58.
- Erdentuğ, Nermin (1970). “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Göreneklere ve Törenleri II”. *AÜDTCF Antropoloji Dergisi*. Sayı: 5, s. 231-266.
- Erdoğan, Ata (2008). *Kastamonu Folkloru 2*. Kastamonu: Sözcü Gazetesi.
<http://taskopru.bel.tr/v1/koyler/> (erişim tarihi: 06.02.2020).
- Karataş, Hicran (2014). “Gelenegin Kuşaklara Aktarımı Bağlamında Bir Çatalzeytin Düğün Türküsü: ‘Dünür Ağa’”. *Millî Folklor*. Yıl: 26, Sayı: 101, s. 138-148.
- Kaya, Doğan (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.
- Koç, Adem (2016). “Eşikteki Mücadele: Anadolu Düğünlerinde Kaynana-Kaynata Güreşi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 9, Sayı: 42, s. 252-274.
- Korkmaz, M. Kürşat (1999). “Elli Yıl Önceki Gaziantep’te Gelin ve Damat”. *Millî Folklor*. Yıl: 11, Sayı: 42, s. 92- 96.
- Köksal, Hasan (1996). “Türk Düğünlerinde ‘Saçı’ Geleneği, Buna Bağlı Ritler-Pratikler”. *Bilgi*. Cilt: 1, Sayı: 1, s. 75-81.
- Küçük, Cevdet (1997). “Hafta Tatili”. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 130-132.
- Lord, Albert Bates (1960). *The Singer of Tales*. Cambridge: Harvard University Press.
- Öğüt Eker, Gülin (1998). *Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğünü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Öğüt Eker, Gülin (2000). “Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi”. *Millî Folklor*. Yıl: 12, Sayı: 46, s. 92-100.
- Öztelli, Cahit (1953). *Halk Türküleri*. İstanbul: Varlık Yay.
- Ülker, Çiğdem (1993). “Gostivar’da Düğün Adetleri ve Bir Düğün Türküsü”. *Millî Folklor*. Yıl: 5, Sayı: 18, s. 39-42.
- Yakıcı, Ali (2007). *Halk Şiirinde Türkü (Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin)*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yıldız, Naciye (2001). “Kastamonu’nun İlçesi Abana’da Halk Kültürü”. *Erdem*. Cilt: 13, Sayı: 19, s. 551-567.
- Yılmaz, Ali (1974). *Taşköprü Ağzı*. [Basım yeri ve basımevi yok.]